УДК: 338.43:636.4

Максим В.Л., аспірант
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ

Анотація. *У статті проведений аналіз методологічних основ оцінки економічної ефективності виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах. На основі результатів дослідження складено представлено систему вартісних та натуральних показників за значеннями яких у сільськогосподарських підприємствах доцільно проводити комплексну оцінку економічної ефективності виробництва свинини.*

Ключові слова: *методологія, економічна ефективність, прибуток, рентабельність, дохід, норма прибутку, собівартість, свинина.*

Постановка проблеми. Методологія визначення економічної ефективності підприємств з виробництва свинини характеризується власними специфічними особливостями, які притаманні як галузі сільського господарства в цілому, так свинарству зокрема. Серед усіх форм прояву ефективності функціонування підприємств найбільш важливе є визначення саме показників економічної ефективності та комплексна їх оцінка. Методологічний аспект визначення економічної ефективності виробництва та реалізації свинини полягає у комплексному врахуванню як вартісних так і натуральних показників характерними для даної підгалузі тваринництва за ключовими критеріями та принципами їх побудови. Однак, з історії розвитку економічної думки, щодо принципів побудови та методів визначення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств склалася неоднозначна позиція.

Аналіз наукових досліджень. Вивченням методологічних підходів до оцінювання економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств займалось багато вчених, серед яких: В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, М.А. Голик, П.Т. Саблук, С.М. Онисько, А.П. Самойленко, І.В. Попович, Г.В. Черевко та ін. Проте досі в економічній науці вчені не є одностайними з приводу її методології. Це ще раз підтверджує складність та актуальність даного питання і визначає необхідність наших подальших досліджень.

Метою дослідження є визначення методологічних підходів оцінювання економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств з виробництва свинини.

Результати дослідження. Ефективність є якісною характеристикою соціально-економічних процесів. Однак поряд з якісною характеристикою не менш важливою є кількісна сторона. Вона дозволяє виразити кількість та рівень та динаміку ефективності через кількісні показники. Оскільки ефективність – комплексна категорія, то дати їй оцінку можна лише за допомогою системи показників [9, с 39].

Формуючи систему показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме: забезпечення органічно взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності; відображення ефективності використання всіх видів застосовуваних у діяльності ресурсів; можливості застосування показників ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві (діяльності в організації); виконання провідними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва (діяльності). Система показників ефективності виробництва (діяльності), що побудовано на підставі зазначених принципів, має включати кілька груп: 1) узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності); 2) показники ефективності використання праці (персоналу); 3) показники ефективності використання виробничих (основних та оборотних) фондів; 4) показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів та інвестицій). Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність господарювання або ефективність використання окремих видів ресурсів [5, с. 469].

Важливим принципом побудови показників ефективності на думку Березівського П.С. є дотримання відповідності між результатом (ефектом) і факторами (ресурсами), що зумовили отримання цього результату. Мається на

увазі, що в розрахунок повинні братися лише ті ресурси (витрати), які брали безпосередню участь у створенні відповідного ефекту. З іншого боку, ефект (результат) має включати в себе всі складові споживних вартостей, що мають господарську цінність. Для аграрного виробництва це означає, що при визначенні результату потрібно враховувати не лише основну продукцію, а й супутню і побічну [1, с. 50].

Тарасенко Г.С. в залежності від цільового призначення, розділяє факторіальні та результативні показників ефективності. Зокрема у тваринництві до факторіальних показників автор відносить чисельність поголів'я тварин, його структура, породний склад і лактаційний вік; забезпеченість кормами по кількості та якості, їх структура; наявність ремонтного молодняка; затрати праці та засобів на голову тварин. До результативних – продуктивність тварин, виробництво валової і товарної продукції, обсяг чистого доходу в розрахунку на одного середньорічного працівника зайнятого в галузі (людино-годин), умовну або основну голову, на 100 га угідь; собівартість і рівень рентабельності виробництва продукції [12, с.13].

На думку Швиданенко Г.О. немає загального для всіх суб'єктів господарювання набору показників ефективності їх діяльності. Сукупність таких індикаторів формується окремо для кожного підприємства з урахуванням мети та характеру його діяльності, організаційно-правового статусу, форми власності майна, галузевої належності, ціннісної орієнтації власника, масштабів діяльності [3, с. 510].

Ефективність визначається співвідношенням ефекту і витрат ресурсів, які забезпечили його отримання, і в загальному вигляді відображується наступним чином [6, с. 516]:

$$Ефективність.господарювання = \frac{Результати(ефект)}{Ресурси(витрати)}$$

Для оцінювання ефективності аграрного виробництва академік Саблук П.Т. пропонує використовувати показник норми прибутку [10, с. 6]:

$$Np = \frac{П_р}{Ф_{ос} + Ф_{об} + В} * 100\%,$$

де *Np* – норма прибутку, %;

Пр – прибуток, грн;

Фос – середньорічна вартість основних фондів, грн;

Фоб – середньорічна вартість оборотних фондів, грн;

В – вартість сільськогосподарських угідь для вирощування кормів, грн.

Показник норма прибутку визначається в загальному для підприємства. Економічний зміст даного показника показує величину прибутку одержаного підприємством на одну гривню середньорічної вартості виробничих фондів та землі. Однак, незважаючи на важливість норми прибутку, для визначення економічної ефективності виробництва свинини показник застосовується лише у вузькоспеціалізованих підприємствах.

Черевко Г.В., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф. та інші вчені- економісти вважають, що одним з найбільш узагальнюючих показників економічної ефективності діяльності підприємства є рентабельність. У цьому показнику відображаються результати витрат не лише живої, а й уречевленої праці, міра використання засобів виробництва, якість реалізованої продукції, рівень організації виробництва та його управління [4, с. 284].

Покропивний С.Ф. пропонує визначати узагальнюючий показник ефективності застосовуваних ресурсів підприємства (організації), який можна розрахувати, користуючись формулою:

$$E_{зр} = \frac{V_{чп}}{Ч_п + (Ф_{ос} + Ф_{об})k_{пвп}},$$

де Езр – ефективність застосовуваних ресурсів, тобто рівень продуктивності суспільної (живої та уречевленої) праці; Vчп – обсяг чистої продукції підприємства; Чп – чисельність працівників підприємства; Фос – середньорічний обсяг основних фондів за відновною вартістю; Фоб – вартість оборотних фондів підприємства; Кпвп – коефіцієнт повних витрат праці, що визначається на макрорівні як відношення чисельності працівників у сфері

матеріального виробництва до обсягу утвореного за розрахунковий рік національного доходу і застосовується для перерахунку уречевленої у виробничих фондах праці в середньорічну чисельність працівників [5, с. 471].

Салига С.Я., Салига К.С., Кирилова Л.І. пропонують ресурсний підхід до визначення показника економічної ефективності виробництва за формулою [11, с. 27-28]:

$$E = \frac{T}{C_o + C_м + K_ч} * Ч ,$$

де Е – показник економічної ефективності діяльності підприємств, відносні одиниці;

Т – товарний капітал, грн;

Со – середньорічна вартість основних засобів і нематеріальних активів, грн;

См – капіталізовані матеріальні та інші витрати, грн.;

Кч – коефіцієнт приведення ресурсних витрат живої праці, грн./чол.;

Ч – середньооблікова чисельність персоналу, чол.

Під товарним капіталом автори розуміють обсяг товарної продукції, який випускається (у натуральному чи грошовому виразі) за один оборот грошового капіталу (фінансових ресурсів) та зазначають, що даний показник може вимірюватися у натуральних або у вартісних одиницях.

Враховуючи сучасний розвиток теорії економічної ефективності суспільного виробництва, можна стверджувати, що в якості корисного ефекту сільськогосподарського виробництва на рівні галузі і окремих підприємств доцільно використовувати валовий доход [2, с. 150].

При оцінці ефективності тваринництва Каневский А.Ф., Попов Н.А. пропонують використовувати визначення удільної маси окремих видів тварин у загальному поголів'ї господарства, суму виробничих затрат в абсолютному вираженні і в розрахунку на одну грошову одиницю реалізованої чи виробленої продукції, рівень рентабельності реалізованої продукції, продуктивність сільськогосподарських тварин, суму прибутку на одну голову або на 1 ц

продукції, рентабельність продукції підприємства в цілому, норму прибутку [7, с. 228-230].

Економічна ефективність свинарства характеризується системою натуральних і вартісних показників: продуктивністю тварин - середньодобовим приростом живої маси однієї голови молодняку або свиней на відгодівлі, виходом поросят (у 2-місячному віці) і приростом живої маси з розрахунку на одну основну свиноматку на початок року, тривалістю вирощування і відгодівлі молодняку свиней до певної живої маси; витратою корму на 1 ц приросту живої маси; продуктивністю праці; собівартістю 1 ц приросту і живої маси; середньою ціною реалізації 1 ц живої маси свиней; прибутком з розрахунку на 1 ц живої маси; рівнем рентабельності виробництва свинини [8, с. 229].

Натуральні показники характеризують продуктивність свиней і дають змогу оцінити технологічну ефективність діяльності підприємства. Проте, у сільському господарстві, зокрема у тваринництві, продуктивність тварин значною мірою впливає на економічну ефективність, тому система натуральних показників у свинарстві є взаємопов’язаною із вартісними показниками, які характеризують економічну ефективність. Методика аналізу економічної ефективності підприємств з виробництва свинини полягає у комплексному дослідженні власне як натуральних так і вартісних показників.

Виходячи з вищенаведеного, ми пропонуємо систему вартісних та натуральних показників на основі яких можна визначити рівень економічної ефективності виробництва свинини (табл.1).

З табл. 1 видно, що натуральні показники виробництва свинини як середньодобові прирости на відгодівлі та дорощуванні, витрати корму на кілограм приросту, період відгодівлі та інші зазначені показники є основою для визначення вартісних.

Таблиця 1

Система показників оцінки економічної ефективності функціонування підприємств з виробництва свинини*

Показники ефективності виробництва свинини	
Вартісні	Натуральні
Рівень рентабельності, % Рентабельність продажу, % Норма прибутку, % Фондовіддача, грн. Фондомісткість, грн. Фондозабезпеченість, грн. Фондоозброєність, грн. Собівартість 1 ц живої маси, грн. Ціна 1 ц живої маси, грн. Прибуток на 1 ц реалізованого м'яса, грн. Прибуток на 1 голову свиней на відгодівлі, дорощуванні, грн. Прибуток на 1 свиноматку в рік, грн. Прибуток на 100 га ріллі, грн. Прибуток на 1 грн. авансованого власного капіталу, грн. Прибуток на 1 середньорічного працівника, грн. Оплата корму, грн.	Середньодобові прирости на дорощуванні та відгодівлі, г Витрати корму на 1 ц приросту живої ваги, ц к. од. Вихід приплоду поросят на 100 свиноматок, голів Період вирощування, дорощування, відгодівлі до забійної маси, днів Рівень падежу свиней, % Виробництво м'яса на 1 голову свиней, кг Виробництво м'яса на 1 свиноматку, кг Виробництво м'яса свиней на 100 га ріллі, ц Коефіцієнт співвідношення виробленого м'яса свиней у живій масі до кількості середньорічного поголів'я

*Джерело: власні дослідження.

Названі технологічні показники виробництва свинини важливі у дослідженні резервів підвищення економічної ефективності за рахунок зниження сукупних матеріальних витрат під час дорощування чи відгодівлі. Зростання значень показників продуктивності свиней позитивною мірою впливає на підвищення економічного ефекту, який проявляється у обсязі валового та чистого прибутку. Схему побудови показників економічної ефективності виробництва свинини та методику їх визначення представлено на рис. 1.

де П – прибуток від реалізації; Сп – повна собівартість продукції;
Вп – виручка від реалізації; Q – кількість проданої продукції;
S – площа ріллі; Ос – середньорічна вартість основних фондів;
Об – середньорічна вартість оборотних фондів; Вз – вартість землі

Рис.1. Схема побудови показників економічної ефективності виробництва свинини та методика їх розрахунку*

*Джерело: власні дослідження.

Визначення натуральних показників у свинарстві, серед яких: витрати корму на 1 кг живої маси, середньодобові прирости на відгодівлі та дорощуванні, період дорощування та відгодівлі до планової живої маси, середня забійна маса, забійний вихід представляють інформаційну базу для визначення виробничих витрат та виручки. Відповідно, це дозволяє вирахувати собівартість і прибуток як в загальному по підприємству, так у розрахунку на одну голову поголів'я та на кожний центнер реалізованої продукції. Слід

зазначити, що значною мірою також є важливість дослідження ступеня прояву кореляційно-регресійних зв'язків між вартісними та натуральними показниками ефективності підприємств з виробництва свинини.

Висновки. Методологія оцінки економічної ефективності виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах ґрунтується на визначенні значень системи вартісних та натуральних показників. Серед яких важлива роль відводиться показникам прибутковості. У сучасних умовах немає єдиної позиції щодо узагальнюючих показників економічної ефективності, проте значна частина науковців вважає, що ними є рівень рентабельності та норма прибутку. На наш погляд дослідження економічної ефективності у свинарстві повинна базуватися на комплексній оцінці вартісних та натуральних показників економічної ефективності виробництва та реалізації свинини, що дозволяє визначити раціональність використання ресурсів підприємствами та виявити потенційні резерви розвитку.

Список використаної літератури

1. Березівський П.С. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми, ефективність: [монографія] / П.С. Березівський [та ін.]. – Львів: Українські технології, 2007. – 166 с.

2. Голик М.А. Закономерности интенсификации сельскохозяйственного производства в условиях научно-технического прогресса / М.А. Голик. – Львов: Изд-во при Львов. ун-те., 1989 – 232 с.

3. Економіка підприємства: Підручник / Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н. П. [та ін.]; за заг. ред. Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2009.– 598 с.

4. Економіка підприємств : [навч. посіб.] / Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька, Н.Ф. Павленчик. – Л. : Апріорі, 2004. – 384 с.

5. Економіка підприємства: [підручник] / За ред. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, – 1999. – 542 с.

6. Чаюн І.О. Економіка підприємства [Текст] : підручник для студ. екон. спеціальностей вищ. навч. закладів / Чаюн І.О., Богославець Г.М., Довгаль Н.С., Стасюк Л.Л.; за ред. Н.М. Ушакової. - Київ : КНТЕУ, 2005. - 568 с.

7. Экономика, организация и планирование сельськохазяйственного производства: Учеб. Пособие для ек. вузов / под ред. А.Ф. Каневского. – Киев: Вища школа. Головное издательство, 1981. – 360 с.

8. Економіка сільського господарства: [навч. посібник] / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. [та ін.]; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. - К.: Каравела, 2009. - 264 с.

9. Онисько С.М. Ефективність АПК в умовах перехідної економіки: монографія / С.М. Онисько. – Львів: Українські технології, 2001. – 386 с.

10. Саблук П.Т. Ціна – інструмент управління / П.Т. Саблук // Економіка АПК. –1996. – № 4. – С. 6.

11. Салига С. Я. Удосконалення методів оцінки ефективності діяльності підприємств / С. Я. Салига ... [та ін.] : Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління" Запоріжжя : [б.в.], 2007 - 55 с.

12. Тарасенко Г.С. Эффективность сельскохозяйственного производства в условиях хозрасчета / Г.С . Тарасенко. – К. : Изд-во УСХА, 1991. – 176 с.

Annotation

Statement of the problem. *Of all the manifestations of the enterprises the most important is to determine the most economic efficiency indicators and comprehensive evaluation. Methodological aspects of determining the economic efficiency of production and sale of pork is a comprehensive consideration of both cost and physical parameters characteristic of the livestock sub-sector on key criteria and principles of their construction. However, the history of economic thought, building on the principles and methods of determining the efficiency of agricultural enterprises developed an ambiguous position.*

The paper analyzed the methodological basis for assessing the economic efficiency of pork production in agricultural enterprises. Based on the survey results compiled and presented system cost compared to the natural values of agricultural enterprises should carry out a comprehensive assessment of the economic efficiency of pork production. Accordance the aim of the study is to determine the economic evaluation of methodological approaches efficiency of farms producing pork.

Results. *As a result, studies have found the system cost and physical indicators for assessing the economic efficiency of pork production. For cost performance in pig include: profitability, return on sales, profit margins, capital productivity, capital intensity, capital-labor ratio, the cost of 1 kg of body weight, the price of 1 kg of body weight, gain 1 kg of meat sold, profits of 1 head of*

pigs feeding, rearing, profits of 1 sow per year, earnings per 100 hectares of arable land, the yield of advanced capital, return on average one worker pay feed.

The system performance of natural pork include: average daily gain in the rearing and fattening, feed consumption per 1 kg increase in body weight, yield offspring piglets per 100 sows from breeding, rearing, fattening to slaughter weight, level of case swine production m 'meat 1 head pig meat production by 1 sow, pig meat production on 100 hectares of arable land and others.

Conclusions. *The methodology for determining the economic efficiency of enterprises with their own pork production is characterized by specific features that are inherent in agriculture as a whole and pig producers in particular. Definition given cost and physical parameters will allow assessing the economic efficiency of the enterprises for the production of pork and identifying potential reserves for growth.*

Key words: *methodology, economic efficiency, profit, profitability, revenue, profit margins, cost, pork.*

УДК 378

Нікончук Наталія Вікторівна, здобувач
Бердянський університет менеджменту і бізнесу,

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. *Запропоновано удосконалити сучасну систему вищої освіти України, а саме за допомогою формування в Державній інспекції навчальних закладів України системи моніторингу діагностики потреб працедавців приймати зважені управлінські рішення щодо забезпечення єдиної методології якісної державної атестації ВНЗ, аналізу і порівняння стану реалізації державної освітньої політики в різних регіонах України.*

Постановка проблеми Основним завданням вищої освіти будь-якої країни є формування компетентних фахівців, що відповідають поточним та майбутнім потребам сучасного бізнесу. Проведені дослідження показали, що в Україні, на жаль, існує проблема невідповідності між знаннями, які надає вища школа, і знаннями та рівнем якості підготовки молодих фахівців, що потребують бізнес-структури.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. З одного боку, освітні установи повинні активно вивчати професійні особливості бізнесу, підтримувати прямі контакти з працедавцями, уточнювати їх потреби в кадрах і навчанні, організовувати виробничу практику, а згодом і працевлаштування випускників з урахуванням інтересів конкретних компаній. [1]